

land en enkele Duitse grensstreken levende gereformeerden, die in 1834 en volgende jaren de Hervormde Kerk hadden verlaten om de gereformeerde theologie en het Dordtse kerkrecht in ere te herstellen. De onder de afgescheidenen verhoudingsgewijs kleine Duitse groep speelde een aanzienlijke rol in de Nederlandse kerkgeschiedenis en in die van de Nederlandse emigrantengemeenschappen in het midden-westen van de Verenigde Staten.⁴

Jan Hendrik Vos was een prominent vertegenwoordiger van deze Duitse groep afgescheidenen. Hij besloot predikant te worden en vertrok van Bentheim naar Nederland om daar zijn opleiding te volgen, eerst bij de afgescheiden predikanten W.A. Kok en J. Bavinck (ook uit Bentheim afkomstig), die een theologische opleiding boden te Hoogeveen, en vanaf 1856 aan de twee jaar tevoren gestichte Theologische School te Kampen van de Christelijke Afgescheiden Kerk. Na zijn studie te hebben voltooid, keerde Vos terug naar Bentheim en werd er op 19 september 1858 bevestigd als predikant van de afgescheiden Altreformierte Kirche te Uelsen.

In november 1860 werd Vos predikant van de in 1851 gestichte Christelijke Afgescheiden Gemeente te Heerenveen. Hier werd Geerhardus geboren, als oudste van vier kinderen. Zoals hij ten tijde van zijn emeritaat schreef, werd hij gestempeld door het afgescheiden milieu van zijn jeugd: 'Ik ben altijd meer afkeerig, dan een vriend van het 'naar-voren-treden' geweest. Misschien is mij dat uit den ietwat waereld-afkeerigen geest van het oud-afgescheiden piëtisme, waarin mijne ouders leefden, bijgebleven.'⁵ In theologisch opzicht is Vos later de afgescheiden kring in menig opzicht ontgroeid, maar in zijn persoonlijke religieuze leven bleef hij nauw verwant aan het geestelijk milieu van zijn ouders.

Geerhardus' vader verwisselde geregeld van gemeente. Hij groeide op in de pastorieën van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Katwijk aan Zee (vanaf 1865), Lutten (vanaf 1870), Pernis (vanaf 1874). In deze periode groeide de aanvankelijk van de maatschappij afgewende Christelijke Gereformeerde Kerk en werd zij een erkend onderdeel van de Nederlandse samenleving. Geerhardus had een goed verstand en het was een teken van de culturele emancipatie van de afgescheidenen dat zijn ouders voor hem hem een academische opleiding beoogden. Ter voorbereiding op het gymnasium ging hij in zijn Pernisse jaren school bij de als onderwijzer opgeleide afgescheiden predikant C.J.I. Engelbrecht (1839-1899) te Spijkenisse

Dennison van de brieven van Vos aan Kuyper, Bavinck, A. Eekhof, B.B. Warfield en anderen. In Nederland is aandacht besteed aan het werk van Vos door Herman Ridderbos, onder meer in zijn boeken *De komst van het Koninkrijk* (Kampen, 1950) en *Paulus, ontwerp van zijn theologie* (Kampen, 1966).

2. Zie: *Semi-centennial volume. Theological School and Calvin College 1876-1926* (Grand Rapids, 1926); David F. Wells (red.), *Reformed theology in America. A history of its modern development* (Grand Rapids, 1985). In William K. Selden, *Princeton Theological Seminary. A narrative history, 1812-1892* (Princeton, 1992), pag. 95, wordt Vos eenmaal genoemd, en dan als zijnde gestorven in 1932. Zelfs Bradley J. Longfield noemt Vos slechts eenmaal in zijn in vele opzichten Princetoniaanse geschiedenis *The presbyterian controversy. Fundamentalists, modernists, and moderates* (New York, 1991). Soms is er een opmerking die een minder geïsoleerde rol suggereert: W. Robert Godfrey, 'The Westminster school', in: Wells, *Reformed theology*, pag. 95: 'It may be that Machen's knowledge of the Christian Reformed Church in America and the Gereformeerde Kerken in the Netherlands originated with Vos.'